

СРЕДСТВА, ИЗВОРИ, БИЛАНСНО ПРИКАЗИВАЊЕ

1. Биланс као метод изучавања двојног књиговодства
2. Средства и извори средстава – билансно приказивање
3. Принципи груписања билансних позиција

1. БИЛАНС КАО МЕТОД ИЗУЧАВАЊА ДВОЈНОГ КЊИГОВОДСТВА

- ❖ „bilanx libra“ – латин., што значи „вага са два таса“
- ❖ Биланс стања је сажети **табеларни преглед** стања средстава и извора средстава у једном предузећу.

БИЛАНС СТАЊА

Предузећа: „Аграр“ дана: 31.12.2019.

АКТИВА	ПАСИВА
СРЕДСТВА (ИМОВИНА) (по појавним облицима)	ИЗВОРИ СРЕДСТАВА (по облицима финансирања)
- Стална имовина (кл. 0, гр. 88) - Обртна имовина (кл. 1, 2)	- Сопствени извори средстава (капитал) (кл. 3) - Туђи извори (обавезе) (кл. 4, гр. 89)

$$\Sigma \text{ Актива} = \Sigma \text{ Пасива}$$

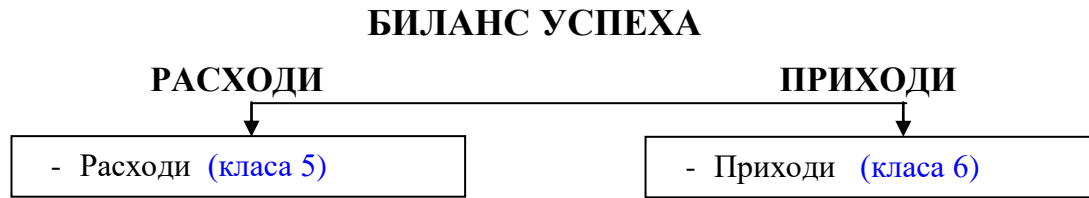
- ❖ Моменат у којем се саставља биланс назива се **преломним моментом** и назначаваче се у заглављу биланса (обавезно на крају године, а може и чешће, по потреби). Биланс је пресек имовине и извора у том моменту.
- ❖ Биланс представља **сумаран** преглед стања имовине једног предузећа. Делови имовине у билансу исказују се збирно, само у новчаним изразима, тј. вредносно.
- ❖ Биланс је **двострани преглед**. С једне стране, у билансу се приказују средства (**актива**), а на другој страни, приказују се извори средстава (**пасива**). Обично, с леве стране се приказују средства, а на десној страни, приказују се извори средстава. Две стране биланса су увек у цифарској равнотежи.

$$\Sigma \text{ Средства (АКТИВА)} = \Sigma \text{ Извора средстава (ПАСИВА)}$$

- ❖ Поједини елементи биланса су **билансне позиције**.
- ❖ **Редослед уписа** билансних позиција је дефинисан правилима и принципима билансирања. Званичне шеме свих биланса су прописане законом, тачније Правилником. У оквиру тога постоје одређене слободе процењивања билансних позиција.

Поред **биланса стања** у предузећу се обавезно састављају и:

- ❖ **Биланс успеха**
- ❖ **Биланс токова готовине**

У билансу успеха се утврђује и **финансијски резултат** (као разлика између прихода и расхода) и уписује се **на мању страну**. Добитак се уписује на страну расхода, а губитак на страну прихода. После тога обе стране имају исти збир.

Врсте биланса:

Полазећи од различитих критеријума класификације, теорија и пракса разликују неколико врста биланса.

Са становишта унутрашње садржине приказаних елемената разликујемо:

- 1) биланс стања (стање имовине) и
- 2) биланс успеха (постигнути финансијски резултат)
- 3) биланс токова готовине.

Полазећи од времена састављања, биланс може бити:

- 1) почетни и
- 2) крајњи.

Почетни биланс се саставља на почетку пословања – оснивачки биланс, или на почетку пословне године. Завршни или крајњи биланс се саставља на завршетку обрачунског периода, односно на крају пословне године.

Са становишта намене и циља састављања, биланси могу бити:

1. Редовни биланс,
2. Биланси фузије,
3. Санациони биланси,
4. Ликвидациони биланси,
5. Деобни биланси,
6. Сводни биланси,
7. Консолидовани биланс.

Редовни биланси се састављају у тачно одређеним временски периодима, на почетку или на крају пословног периода.

Биланс фузије се саставља приликом интеграције, спајања и припајања једног предузећа другом.

Санациони биланс се саставља у случајевима када организација привремено упада у пословне потешкоће и остварује слаб финансијски резултат. У том случају, с циљем санирања последица, односно пословних поремећаја – саставља се биланс.

Ликвидациони биланс се саставља приликом престанка рада предузећа.

Деобни биланс се саставља приликом престојавања предузећа и стварања нових, која се издвајају из оквира једног предузећа у самостална.

Сводни биланс је биланс здружених или сложених предузећа са статусом правних лица у којима се сумирају биланси свих предузећа у једном заједничком збирном билансу. Поступак израде сводног биланса састоји се у збрајању свих истородних билансних позиција изворних биланса.

Консолидовани биланс је сводни биланс здружених или сложених предузећа у којима су елиминисани међусобни имовинско-правни односи предузећа која припадају удруженом или сложеном предузећу за које се саставља биланс. Свођењем – спајањем биланса припадајућих организација сложеном систему добија се један нов биланс с нето-стањем и нето-ефектима. Због елиминисања међусобних економско-правних односа из консолидованог биланса, овај биланс није идентичан сводном билансу.

По структури, начину и облику састављања биланс може бити:

- 1) прописаног облика и структуре,
- 2) слободног облика и структуре.

Прописано облик биланса је, првенствено, усмерен за потребе корисника ван предузећа и постоје законски рокови њиховог састављања.

2. СРЕДСТВА И ИЗВОРИ СРЕДСТАВА – БИЛАНСНО ПРИКАЗИВАЊЕ

Да би могло обављати своју редовну пословну активност предузеће мора располагати одговарајућом сталном и обртном (текућом) имовином. Актива предузећа представља имовину у конкретном облику, а пасива показује порекло (извор) те имовине.

За разврставање на сталну и обртну имовину користе се два критеријума:

- 1) **временски** - сталну (нетекућу) имовину чине она средства чији је век употребе дужи од 12 месеци (за обртну краћи од 12 месеци).
- 2) **вредносни** – у сталну имовину спадају сва средства чија је појединачна вредност већа од прописаног износа (одређује се интерним актом у предузећу), независно од века употребе (за обртну супротно – тј. мања).

Постоје и **изузети**, нека средства увек спадају у сталну имовину (нпр. канцеларијски инвентар), а нека у обртну (нпр. лабораторијска опрема, погонски инвентар итд.), без обзира на век употребе и вредност.

И стална и текућа имовина предузећа може се јављати у три основна облика:

- материјални
- новчани и
- нематеријални (потраживања, пласмани и разна права).

У току процеса репродукције и стална и обртна имовина предузећа мења своје појавне облике, тј. прелази из једног у друге. Стална имовина се евидентира у класи 0, а обртна у класама 1 и 2. (*треба знати основне групе сталне и обртне имовине, према контном плану, односно датој табели*).

Извори имовине (пасива) показују порекло имовине, одакле имовина потиче, односно изворе из којих је финансирано прибављање имовине предузећа. Сасвим је логично да је имовина у активи једнака изворима у пасиви. Ради се о истој вредности, само посматано из две различите перспективе.

Основна подела извора је на:

- 1) **капитал** – је трајни извор финансирања, којим предузеће располаже неограничено, а евентуално доспева на наплату само у случају стечаја предузећа, тј. у виду обавеза према власницима капитала. Капитал представља сопствени извор, тј. показује коликом имовином располаже предузеће, односно његови власници.
- 2) **обавезе** – су туђи (позајмљени) извори, који доспевају за враћање у кратком или дугом року.

Капитал се евидентира у класи 3, а обавезе у класи 4. (*треба знати основне врсте сопствених и туђих извора, према контном плану, односно датој табели*).

СРЕДСТВА И ИЗВОРИ СРЕДСТАВА – билансни приказ

А К Т И В А (СРЕДСТВА)	П А С И В А (ИЗВОРИ СРЕДСТАВА)
<p><u>A) ПОСЛОВНА СРЕДСТВА (ИМОВИНА)</u> <i>I - СТАЛНА ИМОВИНА</i></p> <p>1) Нематеријална имовина</p> <ul style="list-style-type: none"> - Улагања у развој (производа, технологије, тржишта и сл. - Концесије, патенти, лиценце, право на модел, зашт. знак - Goodwill - Остало (рачунарски програми, почетак пословања и сл.) - Нематеријална улагања у припреми и дати аванси <p>2) Некретнине, постројења и опрема</p> <ul style="list-style-type: none"> - Земљиште - Грађевински објекти - Постројења и опрема - Некретнине, постројења и опрема у припреми и дати аванси - Остало (споменици културе, уметничка дела) <p>3) Биолошка средства</p> <ul style="list-style-type: none"> - Шуме и вишегодишњи засади - Основно стадо <p>4) Дугорочни финансијски пласмани и потраживања</p> <ul style="list-style-type: none"> - Учешће у капиталу других (или повезаних) предузећа - Дати дугорочни кредити - Дугорочне хартије од вредности (акције, обвезнице,...) - Дугорочна потраживања (по робном кредиту, лизингу и сл.) <p><i>II - ОБРТНА ИМОВИНА</i></p> <p>1) Залихе</p> <ul style="list-style-type: none"> - Материјал, недовршена производња, готов производ и роба - Дати аванси за залихе <p>2) Краткорочна потраживања и пласмани</p> <ul style="list-style-type: none"> - Купци, повезана предузећа, држава, запослени,... - Краткорочни кредити, хартије од вредности (до 1 године) <p>3) Готовина и готовински еквиваленти</p> <ul style="list-style-type: none"> - Благајна, текући, девизни и други рачуни - Готовински еквиваленти (чекови, акредитиви,...) <p>4) Остало</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одложена пореска средства, АВР, итд. 	<p><u>A) ИЗВОРИ ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА</u> <i>I - КАПИТАЛ (СОПСТВЕНИ ИЗВОР)</i></p> <p>1) Основни капитал</p> <ul style="list-style-type: none"> - Акцијски (обичне и приоритетне - Друштвени, државни - Удели дрштва са ограниченом одговорношћу - Улози - Емисиона премија <p>2) Резерве</p> <ul style="list-style-type: none"> - Законске и статутарне - Ревалоризационе резерве <p>3) Нераспоређени добитак</p> <ul style="list-style-type: none"> - Текуће године - Ранијих година <p>4) Губитак до висине капитала (одузима се)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Текуће године - Ранијих година <p><i>II - ОБАВЕЗЕ (ТУЋИ ИЗВОРИ)</i></p> <p>1) Дугорочне обавезе (преко 1 године)</p> <p>2) Краткорочне обавезе (до 1 године)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Добављачи, краткорочни кредити,... - Одложене пореске обавезе, ПВР, итд.) <p><i>III - ДУГОРОЧНА РЕЗЕРВИСАЊА</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - За трошкове у гарантном року - Обнављање природних богатстава (шума , земљишта) <p><i>IV - ГУБИТАК ИЗНАД ВИСИНЕ КАПИТАЛА</i> (одузима се од укупне пасиве)</p>
УКУПНА АКТИВА	УКУПНА ПАСИВА
<u>Б) ВАНБИЛАНСНА АКТИВА</u>	<u>Б) ВАНБИЛАНСНА ПАСИВА</u>

3. ПРИНЦИПИ ГРУПИСАЊА БИЛАНСНИХ ПОЗИЦИЈА

Основна функција биланса стања је информативна – треба да обезбеди податке о стању, степену, начину и виду ангажовања средстава, као и начину њиховог финансирања. Груписање билансних позиција треба да обезбеди такав распоред (паралелан) активних и пасивних позиција, који ће омогућити брз, јасан и прецизан увид у финансијску ситуацију предузећа.

Постоје три основна принципа састављања биланса:

- 1) Принцип ликвидности
- 2) Принцип функционалности и
- 3) Принцип сигурности.

Приликом састављања биланса по принципу ЛИКВИДНОСТИ средства се у активи групишу према степену расположивости- мобилности, а извори у пасиви према степену доспелости. Мобилност средстава изражава брзину којом се средство из датог појавног облика трансформише у новац.

По принципу функционалности редослед средстава се одређује према њиховом функционалном положају у репродукционом процесу, према шеми: $H - P - II - P_1 - II_1$

Основни критеријум класификације билансних позиција по принципу СИГУРНОСТИ је ризик. То практично значи да је редослед супротан редоследу по принципу ликвидности.

**ГРУПИСАЊЕ БИЛАНСНИХ ПОЗИЦИЈА ПО ПРИНЦИПУ
ЛИКВИДНОСТИ (оквирна шема за вежбе)**

А К Т И В А	П А С И В А	
<p><u>A: ПОСЛОВНА СРЕДСТВА</u></p> <p>I) <u>ОБРТНА СРЕДСТВА</u></p> <p>1) Средства првог степена расположивости (благајна, текући рачун, девизни рачун, издвојена новчана средства и акредитиви)</p> <p>2) Средства другог степена расположивости (чекови, менице и друге ХОВ, купци, потраживања из пословних односа, итд.)</p> <p>3) Средства трећег степена расположивости (залихе робе, готових производа, дати аванси за залихе, итд.)</p> <p>4) Средства четвртог степена расположив. (залихе недовршене производње, материјала, делова и ситног инвентара)</p> <p>II) <u>СТАЛНА СРЕДСТВА</u></p> <p>1) Расположивост првог степена (издвојена новчана средства за инвестиције, потраживања по основу продаје основних средстава)</p> <p>2) Расположивост другог степена (основна средства у употреби, инвестиције у току, залихе инвестиционог материјала и опреме)</p> <p>3) Расположивост трећег степена (трајно неупотребљива основна средства, и основна средства ван употребе, обустављене инвестиције)</p>	<p><u>A: ИЗВОРИ ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА</u></p> <p>I) <u>ТУЋИ ИЗВОРИ (ОБАВЕЗЕ)</u></p> <p>1) Дospelе обавезе (према држави, радницима, пословним партнерима, итд.)</p> <p>2) Краткорочне обавезе (добављачи, краткорочни кредити, издате менице, чекови и друге ХОВ, ПВР и др.)</p> <p>3) Дугорочне обавезе (дугорочни кредити од банака и других субјеката, емитоване дугорочне ХОВ)</p> <p>4) Дугорочна резервисања (резервисања за трошкове обнављања земљишта, шума, трошкове у гарантном року итд.)</p> <p>II) <u>СОПСТВЕНИ ИЗВОРИ (КАПИТАЛ)</u></p> <p>1) Основни капитал (акцијски, државни, друштвени, задружни, удели, улози)</p> <p>2) Резерве (ревалоризационе, законске, статутарне и друге резерве, емисиона премија)</p> <p>3) Нераспоређени добитак (ранијих и текуће године)</p> <p>4) Губитак (ранијих и текуће године) - представља одбитну ставку</p> <p>III) ГУБИТАК ИЗНАД ВИСИНЕ КАПИТАЛА (евентуални)</p>	
УКУПНА АКТИВА	=	УКУПНА ПАСИВА
Б) ВАНБИЛАНСНА АКТИВА	=	Б) ВАНБИЛАНСНА ПАСИВА

**ГРУПИСАЊЕ БИЛАНСНИХ ПОЗИЦИЈА ПО ПРИНЦИПУ
ФУНКЦИОНАЛНОСТИ
(Н – Р - П . . . Р₁ - Н₁)**

А К Т И В А	П А С И В А	
<p><u>А: ПОСЛОВНА СРЕДСТВА</u></p> <p>I) <u>СТАЛНА СРЕДСТВА</u></p> <p>1) Издвојена новчана средства (за инвестиције и сл.)</p> <p>2) Основна средства у припреми (укључујући и дате авансе за основна средства, залихе инвестиционог материјала и инвестиције у току)</p> <p>2) Основна средства у употреби</p> <p>3) Потраживања по основу продаје основних средстава</p> <p>4) Основна средства ван употребе и трајно неупотребљива основна средства</p> <p>II) <u>ОБРТНА СРЕДСТВА</u></p> <p>1) Новчана средства (благајна, текући рачун, девизни рачун, издвојена новчана средства и акредитиви итд.)</p> <p>2) Дати аванси (за залихе и услуге)</p> <p>3) Залихе материјала, резервних делова, алата и ситног инвентара</p> <p>4) Производња у току</p> <p>5) Готови производи и роба</p> <p>6) Краткорочна потраживања и пласмани</p>	<p><u>А: ИЗВОРИ ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА</u></p> <p>I) <u>СОПСТВЕНИ ИЗВОРИ (КАПИТАЛ)</u></p> <p>1) Основни капитал (акцијски, државни, друштвени, удели, улози задружни удели)</p> <p>2) Резерве (емисиона премија, законске, статутарне и друге резерве)</p> <p>3) Ревалоризационе резерве (по основу процене основних средстава)</p> <p>4) Нераспоређени добитак (ранијих и текуће године)</p> <p>5) Губитак (ранијих и текуће године)</p> <p>II) <u>ТУЋИ ИЗВОРИ (ОБАВЕЗЕ)</u></p> <p>1) Дугорочне обавезе (дугорочни кредити од банака и других предузећа и остале дугорочне обавезе)</p> <p>2) Краткорочне обавезе (добављачи и друге обавезе из пословања, краткорочни кредити, издате краткорочне ХОВ, итд.)</p> <p>3) Дугорочна резервисања (резервисања за трошкове обнављања земљишта, шума и др.)</p> <p>III) ГУБИТАК ИЗНАД ВИСИНЕ КАПИТАЛА (евентуални)</p>	
УКУПНА АКТИВА	=	УКУПНА ПАСИВА
Б) ВАНБИЛАНСНА АКТИВА	=	Б) ВАНБИЛАНСНА ПАСИВА

**ДОБИТ (односно КАПИТАЛ) = ПОСЛОВНА СРЕДСТВА – ТУЋИ ИЗВОРИ
ПОСЛОВНИХ СРЕДСТАВА**

* Приказани поступак рачунања добити представља само књиговодствено-технички поступак за изједначавање активе и пасиве, а не стварни начин рачунања добити у књиговодству. Добит се утврђује у Билансу успеха (билансни метод) и на рачунима класе 5, 6 и 7 (књиговодствени метод), о чему ће касније бити више речи.

** Ако није задато ништа од позиција сопственог капитала (нпр. Акцијски, државни, друштвени, емисиона премија и др.), онда се рачуна цео капитал на исти начин као што је приказано за добит.